

Stanisław Korenik, 2011, *Region ekonomiczny w nowych realiach społeczno-gospodarczych*, Warszawa: CeDeWu, 194 s.

Problematyka rozwoju regionalnego doczekała się licznych opracowań zarówno w literaturze krajowej, jak i zagranicznej. Tym niemniej, z uwagi na ciągle modyfikacje zakresu oraz uwarunkowań rozwoju regionalnego, zasadne jest analizowanie niniejszej tematyki z różnych punktów widzenia. Wśród ważnych, wydanych ostatnio publikacji można wymienić *Konwergencję regionalną* Ewy Łaźniewskiej, Tomasza Góreckiego oraz Romana Chmielewskiego, a także *Region w gospodarce opartej na wiedzy* Aleksandry Nowakowskiej, Zbigniewa Przygodzkiego oraz Mariusza Sokołowicza. Jednym z ciekawszych opracowań na ten temat jest również niewątpliwie książka *Region ekonomiczny w nowych realiach społeczno-gospodarczych* autorstwa profesora Stanisława Korenika.

Wśród głównych celów monografii Autor wymienił uporządkowanie podstawowych pojęć związanych z regionem ekonomicznym, wskazanie obszarów jego funkcjonowania oraz przedstawienie zagrożeń, jakie niosą z sobą zmieniające się paradygmaty ekonomiczne. Pierwszy cel zrealizowany został przede wszystkim w rozdziale pierwszym. Pojęcie regionu ekonomicznego wprowadził do literatury fachowej August Losch, wskazując różnice pomiędzy regionem ekonomicznym, powstającym wskutek zachodzących na jego terenie procesów społeczno-gospodarczych, a regionem administracyjnym. W związku z powyższym profesor Korenik twierdzi, że również obecnie konieczne jest postrzeganie regionu jako podmiotu w gospodarce, konkurującego i współdziałającego z innymi regionami. Należy go traktować jako określoną społeczność o pewnym poczuciu tożsamości i odrębności kulturowej, etnicznej oraz ekonomicznej. Region nie stanowi więc pojęcia raz na zawsze ustalonego. Zmienia się ono znacząco pod wpływem sił społeczno-ekonomicznych. Autor zauważa, że nowym zjawiskiem w kontekście wyżej wymienionych zmian jest kumulowanie działalności gospodarczej na obszarach aglomeracji miejskich, stających się „lokomotywami wzrostu”. Potwierdza to tezę o konieczności badań procesów rozwoju dużych miast, również w aspekcie regionalnym.

W rozdziale drugim przedstawione zostały nowe źródła zmian w funkcjonowaniu i rozwoju regionu ekonomicznego. Teza dotycząca zachodzenia przemian wynika z założenia, że przełom wieków XX i XXI jest początkiem wieku informacji, wyłaniającym się z trzeciej rewolucji przemysłowej i że w konsekwencji właśnie rewolucje przemysłowe zmieniają społeczeństwa. Obecnie pogłębiająca się specjalizacja naukowa i zawodowa rozwijać powinna zdolności twórcze społeczeństwa, umożliwiając posługiwanie się coraz bardziej zaawansowaną technologią. Można tu zwrócić uwagę między innymi na gospodarkę opartą na

wiedzy, charakteryzującą się wzrostem znaczenia kapitału niematerialnego, rewolucją w zasobach wiedzy, a także innowacyjnością jako działalnością priorytetową. W nowym modelu funkcjonowania gospodarki najcenniejszym czynnikiem zaczyna być w ten sposób wiedza. Elementem współczesnej gospodarki stymulującym produktywność obszarów, na których występuje, staje się kapitał ludzki. Gospodarka napędzana jest przede wszystkim przez innowacje, podlegające procesowi przekształceń. W konsekwencji powstał obecnie model tzw. kumulatywnego sprzężenia zwrotnego między innowacją a jej zastosowaniem. Autor zwraca ponadto uwagę na pojawianie się nowego rodzaju organizacji gospodarczej, zwanej przedsiębiorstwem sieciowym, w którym poszczególne elementy sieci należeć mogą do różnych przedsiębiorstw w wyniku rozmywania się granic pomiędzy organizacją a jej otoczeniem. Osobne miejsce w rozdziale zostało poświęcone również procesowi metropolizacji.

Oprócz dotychczasowych form organizacji gospodarki, czyli mechanizmu rynkowego oraz hierarchii, można wyróżnić nową – sieci gospodarcze. Tej problematyce został poświęcony rozdział trzeci. Sieci mogą obejmować różne przejawy i dziedziny współczesnego życia, przesądzając o rozwoju bądź wykluczeniu poszczególnych regionów lub nawet całych krajów. Stanisław Korenik zaznacza, że tworzenie się sieci na danym terenie to proces wybiórczy, o charakterze selektywnym, dokonujący się z różnym natężeniem w różnych punktach przestrzeni regionu. W obszarach o najlepiej rozwiniętych zasobach wiedzy oraz kapitału powstają węzły w sieci (zazwyczaj duże ośrodki miejskie). W tym kontekście wypada się zgodzić z Autorem wskazującym, że sieci, chociaż umożliwiają pełniejsze wykorzystanie posiadanych zasobów i tworzą nowe możliwości, nie są ani sprawiedliwe, ani demokratyczne. W konsekwencji mogą prowadzić nawet do marginalizacji niektórych regionów.

Tematyka wzrostu i rozwoju gospodarczego w kontekście przestrzeni współczesnego regionu ekonomicznego została podjęta w rozdziale czwartym. Autor wskazał, że rozwój regionalny należy rozumieć jako proces przede wszystkim o charakterze ekonomicznym, w którym następuje transformacja regionalnych czynników produkcji w dobra i usługi. Wśród elementów warunkujących rozwój regionu prof. Korenik wyodrębnił kapitał ludzki, zaplecze innowacyjne, infrastrukturę transportową i komunikacyjną, dobre warunki życia i walory krajo-brazu, jakość administracji regionalnej oraz czynnik aglomeracji. Jednocześnie dokonał charakterystyki najważniejszych teorii rozwoju regionalnego, wskazując, że szczególne znaczenie w procesach wzrostu i rozwoju regionów ekonomicznych mają zjawiska polaryzacji oraz konwergencji. W pierwszym przypadku chodzi głównie o proces zagęszczania działalności gospodarczo-społecznej wokół aktywnych ośrodków gospodarczych (zazwyczaj metropolitalnych) i zanikaniu tej działalności wraz z oddalaniem się od nich. W konsekwencji różne elementy przestrzeni ekonomiczno-społecznej ewoluują w różnym tempie, co doprowadza do zróżnicowania w poziomie ich rozwoju. W związku z powyższym przez koncepcję regionu spolaryzowanego należy rozumieć hierarchiczny i zintegrowany układ przestrzenny, w którym dominującą pozycję zajmuje metropolia wraz z ośrodkami zależnymi, stanowiąc regionalny biegun wzrostu. Z ko-

lei zgodnie z teorią konwergencji zakłada się występowanie efektu doganiania przez kraje słabiej rozwinięte krajów o gospodarkach najbardziej rozwiniętych. Podsumowując obie teorie Stanisław Korenik zauważa, że każda z nich zakłada, iż dysproporcje w rozwoju są zjawiskiem obiektywnym. Zgodnie z nowymi teoriami wzrostu, źródłem konwergencji są inwestycje w kapitał ludzki oraz dyfuzja wiedzy, a źródłem polaryzacji – brak akumulacji kapitału rzeczowego oraz niski poziom pozyskiwania nowych innowacji. Autor podkreśla ponadto, że dysproporcje w poziomie rozwoju stanowią zjawisko naturalne i ważniejsze staje się wspieranie postępu poszczególnych regionów według własnego, dopasowanego do ich możliwości tempa, niż niwelowanie różnic pomiędzy regionami za wszelką cenę.

Rozdział piąty został zatytułowany „Region ekonomiczny w czasach społeczeństwa narażonego na ryzyko systemowe”. Autor zauważa, że kryzys finansowy unaoczniał perspektywę zwiększenia się w najbliższym czasie niepewności i ryzyka systemowego. W konsekwencji jednostki przestrzenne funkcjonują w warunkach dużej niepewności gospodarowania. Ryzyko systemowe wiąże się z konsekwencjami w postaci załamania się systemu finansowego oraz wysokiej sprawności mechanizmów zarażania kryzysem w gospodarce sieciowej. Powyższe uwarunkowania znajdują konkretne przełożenie w kontekście rozwoju regionalnego. Stanisław Korenik podnosi, że jeżeli polityka regionalna ma stanowić skuteczną dziedzinę kształtowania procesów gospodarczych, powinna mieć wypracowane nowe założenia, związane nie tylko z procesami kształtowania się gospodarki opartej na wiedzy czy globalizacji, ale również rolą społeczności regionalnej wraz z całym zasobem endogenicznym. Przydatna ma być w tym kontekście koncepcja nowego zarządzania publicznego, zakładająca między innymi postrzeganie sektora samorządu terytorialnego jako bliskiego biznesowi prywatnemu oraz kładąca szczególny nacisk na konkurencję, budżet zadaniowy i perspektywiczne zarządzanie finansami samorządowymi.

Ostatni rozdział dotyczy regionów ekonomicznych w Polsce. Autor wskazuje, że rozwój społeczno-gospodarczy Polski jest silnie zróżnicowany przestrzennie, co wynika w znaczącym stopniu z dysproporcji strukturalnych poszczególnych obszarów. Za podstawową przyczynę przekształceń dokonujących się w strukturze regionów na przełomie wieków uznaje się transformację systemową oraz zmiany na rynku pracy, bezrobocie, zmiany struktury własnościowej w gospodarce narodowej, rozmieszczenie kapitału zagranicznego, a także rozwój instytucji środowiska biznesowego. Istotne znaczenie ma tutaj również włączenie Polski w przestrzeń europejską. Wśród najważniejszych barier rozwoju regionalnego w Polsce Korenik wymienia: występowanie obszarów problemowych, regres demograficzny, zanieczyszczenie środowiska, dekapitalizację i starzenie się majątku trwałego oraz brak dostatecznej liczby nowoczesnych połączeń komunikacyjnych z otoczeniem zewnętrznym. Autor w zakończeniu monografii konkluduje, że konkurencyjność regionów stała się nie tylko faktem, ale też standardem ich funkcjonowania. W tym kontekście należy zauważyć, że rola regionów w najbliższych latach będzie coraz ważniejsza. Szczególnie wzrośnie znaczenie tych obszarów, które będą w stanie otworzyć się na gospodarkę światową oraz poddać

się usieciowieniu. Podstawą budowy przewagi konkurencyjnej regionu ekonomicznego będzie wiedza i tworzone innowacje wpisujące się w sposób ścisły w określone ramy trwałego wzrostu i zrównoważonego rozwoju.

Publikacja prof. Stanisława Korenika porządkuje najważniejsze i najbardziej aktualne problemy dotyczące funkcjonowania regionów ekonomicznych. Z uwagi na powyższe może stanowić wartościową syntezę nie tylko dla przedstawicieli świata nauki i – co należy rekomendować – przedstawicieli samorządu terytorialnego (zwłaszcza na szczeblu wojewódzkim i powiatowym), ale również studentów zainteresowanych niniejszą problematyką.

Maciej J. Nowak